

|                                                                                                     |  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|--|
| УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ<br>ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ<br>ДС/СС 05/4-02 бр. 219/1-XI/5<br>11.02.2010. године |  |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|--|

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ  
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој III редовној седници, 11.02.2010. године – на основу чл. 211. став 1. алинеја 14. и члана 256. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: ПРОИЗВОДЊА, УВОЗ И ДИСТРИБУЦИЈА ЖИТАРИЦА НА ТЛУ РИМСКЕ ПРОВИНЦИЈЕ ГОРЊЕ МЕЗИЈЕ, докторанда Јелене Живановић.

За ментора је одређен доц. др Мирослав Вујовић.

|                                                                                                                                                               |                                                           |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| <p><u>Доставити:</u><br/>1x Универзитету у Београду<br/>1x Стручном сараднику за докторске дисертације<br/>1x Шефу Одсека за правне послове<br/>1x Архиви</p> | <p>ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА</p> <p>Проф. др Весна Димитријевић</p> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|

Факултет Филозофски  
04/1-2 бр. 6/1686  
(број захтева)  
16.02.2010.  
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-хуманистичких  
наука  
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

**ЗАХТЕВ**  
**за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације**

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Производња, увоз и дистрибуција житарица на тлу римске провинције

Горње Мезије

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ археологија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Јелена (Градимиr) Живановић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања: 2007.

Назив мастер рада кандидата:

Назив факултета на коме је мастер рад одбрањена:

Година одбране мастер рада: —

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 11.02.2009.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Весна Димитријевић

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ  
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Одељење за археологију

Предложени наслов:

*Производња, увоз и дистрибуција житарица на тлу римске провинције  
Горње Мезије*

Кандидат:

Јелена Живановић

Предложени ментор:

др Мирослав Вујовић

Датум подношења пријаве:

Децембар 2009.

Образложење предлога теме:

## 1. Увод

Житарице, као важан чинилац људске исхране, присутне су вековима у свакодневном животу људи. Становништво римског царства се углавном бавило пољопривредом. Посматрајући геоморфолошке карактеристике Србије могло би се закључити да она спада у пољопривредно погодну регију. Већи део територије данашње Србије ушао је у састав Римске империје током I века наше ере. Укључивање у римски провинцијални систем донео је овом простору другачији вид организације насеља у складу са потребама нове управе. Римска провинција Горња Мезија, настала поделом раније основане провинције Мезије на два дела 86. године, која је захватала највећи део данашње Србије, нудила је осим рудног богатства које се у античким изворима помиње уз њено име, и услове за развој сточарства и земљорадње. Велике реке са својим притокама (Дунав, Велика Морава, Јужна Морава, Млава...) стварале су долине погодне како за комуникацију међу различитим областима тако и за пољопривреду. Материјални остаци са територије Горње Мезије потврђују да су те области у римском периоду биле насељене, али недовољна истраженост не дозвољава закључивање о величини и карактеру тих насеља. Дакле овај рад би се бавио територијом римске провинције Горње Мезије и археолошким налазима са поменуте територије везаним за производњу, чување и транспорт житарица у време постојања те провинције (од 86. до 270. године).

## 2. Предмет истраживања

Истраживање би за предмет имало територију провинције Горње Мезије са геоморфолошким карактеристикама те регије и могућностима за производњу житарица, затим врсте житарица које су могле бити гајене, као и значај пољопривредне производње у економском развоју провинције Горње Мезије.

Иако је становништво са територије некадашње провинције Горње Мезије и пре Римског доласка почетком I века обрађивало земљу и гајило пољопривредне културе, претпоставља се да је то било у мери довољној за потребе исхране становништва у оквиру тадашњих насеља. Оснивањем римских провинција на територији данашње Србије неминовно је порастао број становника доласком војних јединица, а за њима трговаца, занатлија, уметника, њихових породица, и то првенствено у насељима са новом римском организацијом, а самим тим и до ширења обрадивих површина. Тада најплодније земљиште постаје власништво државе – *ager publicus populi Romani*, а држава га даје муниципалној заједници - *ager adributus* која мора да га обрађује, и са њега даје доприносе или порез у новцу (*vectigal*), а који су прикупљале посебне градске институције. Подела земљишта такође је била контролисана и то је била дужност громатика (*gromaticus*). Из извора сазнајемо да су Римљани познавали и разне типове земљишта и према томе вршили поделе у зависности за шта ће земљиште бити коришћено. Тако наилазимо на термин *ager sationalis*, који се односи само на терене под житарицама. Пшеница, овас, раж, јечам и у мањој мери просо, гајени су на овим пољима и приноси са њих су даљом обрадом били основ свакодневне исхране.

Палеоботаничким анализама, нажалост малобројним<sup>1</sup>, утврђено је присуство ових врста и на нашим античким локалитетима.

Највеће промене провинцији Горњој Мезији донела је римска војска која је своје сталне логоре подигла већ крајем I века у Сингидунуму (Београд) и Виминацијуму (Костолац), а бројна мања утврђења широм границе- лимеса и унутрашњости провинције. Римска војска је имала организован систем снабдевања храном. Међу намирнице које су спадале у редовна војникова следовања убрајају се и житарице. Подручје дунавског лимеса, које је највише било насељено војницима није било погодно за култивацију житарица, сем појединих делова уз ушће притока у Дунав, те је жито, али и друге намирнице, највероватније, допремано из удаљенијих области и складиштено у житнице – *horrea*. Према Тацитовим записима свако римско утврђење у Британији било је обезбеђено залихама жита које су трајале годину дана. Овакви објекти за складиштење су констатовани на нашем делу дунавског лимеса и мање више истражени у досадашњим археолошким кампањама (Сапаја, Велики Градац (Taliata), Чезава (Novae), ушће Поречке реке, Бољетин, Костол (Pontes)). Према њиховом положају и величини можемо претпоставити да ли је неко од тих складишта можда било дистрибутивни центар одређене регије. Можда би подаци о димензијама хореума могли говорити о броју војника који се у одређеном периоду налазио у тим утврђењима.

### 3. Циљ истраживања

Циљ истраживања је утврђивање степена искоришћености обрадивог земљишта и њиховог ширења доласком римске управе на централни Балкан, утврђивање промена насталих у непосредној производњи житарица и у организацији њихове експлоатације и дистрибуције, као и утврђивање могућег увоза житарица из суседних провинција.

Истраживањем треба утврдити у којој мери се становништво Горње Мезије бавило пољопривредом, а првенствено гајењем житарица, и какве су се промене одиграле у начину обраде земљишта, евентуалним ширењима и експлоатацији обрадивог земљишта, као и о значају ове привредне гране за економски развој римске провинције Горње Мезије. У недостатку писаних извора, као и због слабе истражености, аналогијама са суседним областима даће се допринос реконструкцији организације пољопривредних имања и њихових веза са већим урбаним целинама.

На основу керамичког материјала (првенствено амфора), могло би се утврдити да ли је недостатак приноса житарица у неком тренутку између I и краја III века био надокнађиван увозом из суседних провинција, или, пак, да ли је постојало редовно снабдевање тржишта у случају да је производња на територији Горње Мезије била недовољна. Ако је могуће, наћи узрок недостатка житарица (слаба производња, политичка криза, суша). Како се већ претпоставља увоз житарица је постојао у неким деловима римске провинције Горње Мезије, док бисмо типолошким анализама амфора утврдили из којих праваца су житарице увожене.

Истраживањем се такође може утврдити и утицај друштвено-политичких фактора на пољопривредну производњу, као и на власнике имања и непосредне произвођаче, чиме се осликава политика Рима према аутохтоном становништву ових крајева, као и улога војника (војних ветерана) као власника имања.

---

<sup>1</sup> К. Боројевић, *Макробилни остаци и практична примена флотације*, Гласник САД 4, Београд 1987.

#### 4. Основне хипотезе

Основне претпоставке су да се велики проценат становништва са територије данашње Србије, конкретно римске провинције Горње Мезије, бавио пољопривредном производњом у периоду римске доминације, и да су на обрађиваном земљишту највише гајене житарице (повољни климатско-географски услови; коришћене су у свакодневној исхрани; од њих је добијано неколико различитих јела). Ово би била традиција коју је аутохтоно становништво, које је своју економију, како се верује, у великој мери заснивало на пољопривредној производњи, наставило и у првим вековима наше ере.

Претпоставка је да је укључивањем територије данашње Србије у римски управни систем и доласком сталне војне посаде у ове крајеве дошло, између осталог и у пољопривреди, до нових видова организације и експлоатације земљишта. Улога војске, нарочито њених ветерана који су након одслужене војне службе добијали земљишни посед велика је, и заслужује важно место у проучавању организације пољопривредне производње и укључивања балканско-панонских провинција у процес романизације. Војни ветерани су добијали земљиште под управом града под којим се налазила и легија у којој су служили. Епиграфски споменици потврђују да је таквих поседа било и на подручју Горње Мезије. Они су углавном, припадали типу пољопривредних имања - на којима се налазила *villa rustica*. *Ville rustice* су обично биле ван града, имале су резиденцијални део, а неке и део са помоћним, такозваним економским објектима за смештај и обраду пољопривредних производа, за смештај стоке, или за поправку алата. Иако су слични објекти констатовани у Поморављу и Подунављу њихова слаба истраженост доводи нас у ситуацију да аналогјама са суседних провинција (Далмација, Панонија) добијемо слику о изгледу таквих имања.

#### 5. Метод истраживања

На основу постављених циљева истраживања, а са намером да се допринесе сазнању о привреди римске провинције Горње Мезије од I до краја III века изабрани метод комбинује обраду археолошког материјала са античких налазишта везаног за производњу и складиштење житарица и античке изворе који се баве пољопривредом у Римском царству.

*Археолошки метод истраживања:*

- **Попис и квантитативна анализа археолошког материјала према његовом месту у процесу производње и дистрибуције житарица (према постојећој теренској документацији (уколико је могуће доћи до ње), и објављеним резултатима истраживања).**
  - Идентификација производних фаза према археолошким налазима:
    - припрема земљишта за сетву (орање): плуг, рало, раоник (*vomer*), мотика, ашов
    - сетва
    - жетва: срп
    - вршидба – ударање класја помоћу штапова или вршилица (*traha*)
    - овејавање жита - лопате (*vallus*) (за одвајање плевне од зрна)

- Археолошки налази који се односе на чување житарица:
  - питоси, ограђени простори у оквиру куће
  - посебним просторијама за смештај више питоса- већа пољопривредна добра
  - *horrea* - у градовима за снабдевање становништва
    - у војним утврђењима (*Castrum Novae*, *Taliata*, Бољетин)
 (Тацит помиње да је војска била снабдевана житом за годину дана, египатски папируси дају податке о дневном следевању војника - 3 либре жита (= око 980g); то је за годину дана око  $\frac{1}{3}$  Т- а ова количина је 0,5m<sup>3</sup> простора у житници)
- Археолошки налази који се односе на транспорт житарица:
  - амфоре (дистрибуција или увоз)
  - мешине, крчази (сувоземни саобраћај)
- Предмети који се односе на обраду житарица:
  - жрвњеви-ручни и стационарни
  - млинови- знатно већи од жрвњева

У решавању проблема свакодневног живота појединаца у периоду Римског царства извесну помоћ могу нам пружити сазнања о њиховим веровањима. Споменици које приписујемо аграрним божанствима, и на које наилазимо током истраживања, некадашњи становници римске провинције Горње Мезије су постављали у своје домове (фигурине од теракоте, бронзе), или као заветне споменике (за плодност земље, већи принос на пољима...) у светилишта, или на друго прикладно место. Значајна је распрострањеност култова аграрних божанстава у римској провинцији Горњој Мезији (Либера, Либера, Церес, Силван, Тера Матер, Пријап). Поједини култови могу се везати за предримски период и тада би нам позната имена била само *interpretatio romana* неког аутохтоног култа.

- **Анализа материјала везаног за аграрне култове-** фигурине од теракоте и бронзе посвећене разним аграрним божанствима, представе аграрних божанстава, посвете, аре (Пријап, Либера, Либера, Тера Матер, Силван...)
- **Анализа епиграфског материјала-** надгробни споменици, вотивне аре, стеле, имена која нам могу помоћи при одређивању етничке и друштвене припадности дедиканта или покојника

*Проучавање извора:*

**Антички извори-** Катон, Витрувије, Плиније, Јосиф Флавије, Дион Касије. Из извора сазнајемо:

- о подели земљишта – ***ager publicus*** (државно земљиште које држава даје на коришћење муниципалној заједници а са њега се мора давати део приноса или новац-*vectigal*), ***ager compascuus et silvae*** (пашњаци и шуме), ***ager privatus*** (земљиште које је у приватном власништву, али и над њим има муниципална заједница компетенцију. Оно остаје на располагању домаћем становништву).
- о врсти земљишта – ***ager sationalis*** (поља са житарицама), ***ager constitus*** (терен под дрвећем, маслинама, воћем) ***ager ascuus*** (за испашу), ***ager floreus*** (баште и повртњаци)

- о организованом пољопривредном производњи - ***villa rustica***
- о значају житарица у исхрани војника- редовно војно следовање, брига око набавке и чувања жита за војску

## 6. Структура рада- радни наслови поглавља и њихов кратак опис

### I Увод

- Предмет истраживања: житарице и њихова производња, основни појмови везани за производњу и употребу житарица; врсте житарица гајене у римском периоду на територији римске провинције Горње Мезије
- Значај пољопривредне производње у економском развоју римских провинција (са посебним освртом на значај за Горњу Мезију); веза са аутохтоним становништвом које се бавило пољопривредом; могуће промене настале римски освајањем и ко је конкретно утицао на те промене (долазак војске)
- Изношење циљева истраживања: реконструкција начина производње (дистрибуције, увоза) житарица; степена производње и искоришћености обрадивог земљишта; утврђивање промена до којих је дошло у непосредној производњи житарица и у организацији њихове експлоатације доласком римске управе у провинцију Горњу Мезију

### II Историјско географски оквир истраживања

Територија римске провинције Горње Мезије - границе, простор, основне карактеристике у периоду трајања провинције (крај I до краја III века). Историјске прилике и друштвено економске промене у том временском периоду са посебним нагласком на појаве које су посредно или непосредно могле утицати на пољопривредну производњу.

### III Геоморфолошке карактеристике римске провинције Горње Мезије

- Природни фактори, климатске прилике, квалитет земљишта и потенцијал за пољопривредну производњу.

### IV Житарице у римском периоду

- Шта нам антички извори кажу о пољопривредној производњи (проверљивост, значај извора, у чему нам могу помоћи-подела земљишта, врста земљишта, организација пољопривредне производње, о значају производње житарица за римску војску и за локално

становништво) и има ли то сличности са стањем на истраживаној територији

- Досадашња истраживања (модерна наука о житарицама у римском периоду)-ко је све писао о томе, на основу чега, какви су закључци, какву корист имају њихова истраживања за нас
- Археолошки материјал-према његовом месту у процесу производње житарица (са каталогом налаза, пореклом и основним карактеристикама), све фазе производње

#### V Улога војске у производњи, увозу и производњи житарица

- Снабдевање војске стациониране у римској провинцији Горњој Мезији житарицама (самостално, откупом, опорезивањем), насеља у околини војних утврђења
- Претпостављени број војника на горњемезијском лимесу на основу истражених житница
- Војни ветерани као власници пољопривредних имања
- Допринос римске војске у повећању обима пољопривредне производње у римској провинцији Горњој Мезији

#### VI Закључак

## 7. Литература

Љ. Бјелајац, *Амфоре горњомезијског Подунавља*, Београд

М. Благојевић, *Земљорадња у средњовековној Србији*, Београд 1973.

К. Боројевић, *Analize paleobotaničkih makroostataka sa arheoloških lokaliteta u Srbiji*, doktorski rad, Beograd 1990.

Брукнер, Даутова-Рушевљан, Милошевић, *Почеци романизације у југоисточном делу провинције Паноније*, Нови Сад 1987.

О. Брукнер, *Импортована и панонска керамика*, у Фрушка Гора...

О. Brukner, *Vicus i villa rustica u pograničnoj zoni panonskog limesa između Cusum-a i Bononia-e*, Građa zaproučavawe spomenika Vojvodine XV, Novi Sad 1988.

P. Garnsey, *Food and Society in Classical Antiquity*, Cambrige 1999.

R. W. Davies, *Service in the Roman Army*, Edinburg university press, 1989.

В. Динчев, *Римските вили в днешната българска територия*, София

T. Edit, *Römische villen in Pannoniem*, 1964.

P. Erdkamp, *The grain market in the Roman Empire*, Cambridge 2005.

С. Ферјанчић, *насељавање легијских ветерана у балканским провинцијама I-III века*, Београд 2002.

А. Јовановић, *Огледи из античког култа и иконографије*, Београд 2007.

V. Kondić, *Limes u Jugoslaviji I*,

M. Jones, *Agriculture in Roman Britain: the dinamic of Change*, Research on Roman Britain 1960-89, London 1989.

P. Марић, *Антички култови у нашој земљи*, Београд 1933.

A. Mc. Kay, *Houses, villas and palaces in the Roman World*, Southampton 1977.

M. Mirković, *Rimski gradovi na Dunavu u Gornjoj Meziji*, Beograd 1968.

M. Mirković, *Inscriptions de la Mesie Supereure vol. II, Viminacium et Margum*, Beograd 1986.

И. Поповић, *Античко оруђе од гвожђа у Србији*, Београд 1988.

П. Петровић, *Медијана, резиденција римских царева*, Београд 1989.

П. Петровић, *О снабдевању римских трупа на ђердапском лимесу*, Старинар XXXI, Београд 1980.

Starinar XXXIII-XXXIV, Београд 1984- o istraživanjima antičkih nalazišta u Đerdapu

R. Shafrey, *Grinding and milling: A Study of Romano-British rotary querns and millstones made from Old Red Sendstone*, BAR British Series 409, Oxford 2006

M. Vasić, *Römische Villen vom Typus der Villa rustica auf jugoslawischen Boden*, Archeologia Iugoslavica XI, Beograd 1970.

Vitruvije, *Deset knjiga o arhitekturi*, Beograd 2003.

MIŠLJENJE KOMISIJE O PREDLOGU TEME DOKTORSKE  
DISERTACIJE: *PROIZVODNJA, UVOZ I DISTRIBUCIJA ŽITARICA NA TLU  
RIMSKE PROVINCIJE GORNJE MEZIJE* DOKTORANDA JELENE  
ŽIVANOVIĆ

Dana 12.09. 2009. godine dobili smo na uvid predlog teme za izradu doktorskog rada pod naslovom *Proizvodnja, uvoz i distribucija žitarica na tlu rimske provincije Gornje Mezije* koji je podnela doktorand Jelena Živanović. Kao komisija izabrana odlukom Odeljenja za arheologiju, pred kojom je kandidat odbranio predlog svoje teme, iznosimo članovima Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta svoje stručno mišljenje:

Rad sa temom *Proizvodnja, uvoz i distribucija žitarica na tlu rimske provincije Gornje Mezije* koji je predložila Jelena Živanović predstavljaće svakako značajan korak ka svestranijem upoznavanju organizacije i razvoja privrede rimskih provincija na tlu današnje Srbije i nesumnjivo zaslužuje podršku. Izučavanje poljoprivrede kao bazične rimske privredne grane i iskonskog zanimanja kviritskih praotaca koji su, poput čuvenog vojskovođe Kvinta Sertorija u rat odlazili sa tek uzorane brazde zamenivši ralo i gvozdeni alat oružjem, jedan je od bitnih zadataka pri proučavanju rimske civilizacije.

Uprkos činjenici da je uzgajanje žitarica i njihova upotreba na prostoru današnje Srbije započela znatno ranije, puni zamah agrarne proizvodnje započeo je tek s početkom nove ere nakon rimskih osvajanja centralnog Balkana a posebno plodnih dolina Save i Dunava. Nova podela obradivog zemljišta, kao jedan od prvih poteza utemeljenja rimske vlasti na zauzetoj teritoriji, sve izraženije krčenje šuma i organizacija privrede, doveli su, uporedo sa dolaskom velikog broja vojnika na prostor dunavskog limesa, do sve izrazitijeg razvoja poljoprivrede u kojoj je gajenje žitarica igralo ključnu ulogu. U početnoj fazi romanizacije prehrambeni proizvodi uvoženi su na teritoriju današnje Srbije mahom iz zapadnih delova carstva radi snabdevanja legija i pomoćnih odreda stacioniranih u logorima na limesu. Sudeći prema dosadašnjim istraživanjima, balkansko tržište se od 2. veka preorjentisalo na istočne snabdevače koji su svoje proizvode dopremali Dunavom. Briga o kontinuiranom snabdevanju trupa hranom predstavljala je jedan od svakako najbitnijih zadataka državnog i vojnog vrha.

Upravo u rimskim vojnim logorima u Podunavlju konstatovani su žitni magacini (*horrea*) u kojima su čuvane strateške zalihe hrane neophodne za život vojnika. Na osnovu arhitektonskih karakteristika i dimenzija ovih građevina, kao i gabarita samih logora, moguće

je uz korišćenje modela primenjivanih u zonama rimskog limesa na severozapadu Evrope, utvrditi okviran broj vojnika prisutnih na jednom mestu u određenom periodu. U tom smislu zanimljive podatke daju i kompleksi građevina konstatovani na pojedinim lokalitetima (Porečka reka, Konopište, Kurvingrad) okarakterisani kao logistički centri za sabiranje tovara žita i drugih namirnica distribuiranih trupama na limesu. Proučavanje određenih tipova keramičkih sudova a u prvom redu amfora i pitosa kao posuda za skladištenje i transport žitarica mogu pružiti veoma važne podatke o uvozu ovog strateškog prehrambenog proizvoda, putevima i obimu importa, te ekonomskim promenama.

Pored uvoza žitarica, postavlja se pitanje procesa razvoja lokalne proizvodnje koja je morala zadovoljavati domaće potrebe u određenom stepenu. Preduslovi za to, osim prerespodele zatečenih obradivih površina bili su krčenje i kultivacija novih parcela, organizacija velikih i srednjih poljoprivrednih imanja o čemu svedoče i arheološki konstatovana gazdinstva (*villae rusticae*) na tlu Srbije.

Važne podatke u smislu tehnologije uzgoja žitarica daju i nalazi poljoprivrednih alatki, pre svega u vojnim ali i civilnim naseljima. Do sada poznate činjenice o rimskom poljoprivrednom oruđu i ostavama alata svakako treba dopuniti rezultatima novih istraživanja. Od posebnog interesa je i pojava žrvnjeva i mlinskog kamenja. Proučavanje njihove zastupljenosti na pojedinim nalazištima, karakterističnih formi i petroloških karakteristika predstavljace, uz način upotrebe, jedan od zadataka koji koleginica Živanović namerava da istraži u svojoj disertaciji. Od posebnog interesa u tom smislu predstavljace poređenje dobijenih rezultata sa podacima dobijenim prilikom proučavanja analognog arheološkog materijala iz ostalih oblasti Carstva.

Značaj i obim upotrebe žitarica u ishrani ali i njihova uloga u pojedinim ritualima i kultovima pojedinih božanstava, kako rimskih tako i autohtonih, takođe predstavljaju deo proučavanja kojima će se koleginica Jelena Živanović posvetiti u svojoj doktorskoj tezi, što će u pojedinim segmentima rada biti pravi pionirski pokušaj.

Kandidat je u svom predlogu izneo planiranu strukturu disertacije koja će se sastojati od sledećih šest poglavlja: 1. Uvod, 2. Istorijsko-geografski okvir istraživanja, 3. Geomorfološke karakteristike rimske provincije Gornje Mezije, 4. Žitarice u rimskom periodu, 5. Uloga vojske u proizvodnji žitarica, 6. Zaključak. Uvidom u predloženu strukturu rada i predviđenu bibliografiju konstatovali smo da je kandidat osmislio buduću rad na metodološki opravdan način.

Zbog svega navedenog smatramo da će doktorska disertacija sa temom *Proizvodnja, uvoz i distribucija žitarica na tlu rimske provincije Gornje Mezije* koji je predložila doktorand

Jelena Živanović biti važan doprinos potpunijem sagledavanju razvoja rimske privrede na tlu današnje Srbije te smatramo da njegovu izradu treba svakako podržati.

U Beogradu 18.01.2010.

prof. dr Staša Babić

prof. dr Aleksandar Palavestra

doc. dr Sofija Stefanović